

Když ještě nebylo z počátku světa,
tehdy nebylo nebe ani země,
ale jen bylo modravé moře
a prostřed moře byly dva doubky.
Sedli a padli na ně dva holoubky,
počali sobě radu raditi,
radu raditi a vrkotati:
kterakpak máme svět osnovati?
Aj spustíme se na dno do moře,
vyneseme si drobného písku,
drobného písku, zlatých kaménků.
Ten drobný písek posejeme my,
zlaté kaménky podujeme my:
z drobného písku bude zemička,
černá zemička, zelená travička;
ze zlatých kaménků světlé slunéčko,
světlé slunéčko, jasný měsíček,
jasný měsíček, drobné hvězdičky.⁴

Jiná, ne tak básnicky vzdělaná, jako předešlá koleda, a proto také nad ni důležitější pověst prstonárodní pochází též z Malé Rusi.

Malorusové totiž vypravují, že jednou ničehož nebylo, nežli nahoře nebe a pod ním voda. I plaval Bůh po vodě a spatřil veliký kus tvrdé pěny, na které seděl čert. „Kdo jsi?“ tázal se Bůh. „Nepovím,“ řekl čert, „leč vezmeš-li mě do svého člunku.“ Bůh k tomu svolil a on řekl: „Jsem čert.“ I jeli spolu, oba mlčíce, až konečně promluvil čert: „Dobré bylo by, aby byla pevná země.“ – „Budiž,“ odpověděl Bůh; „potop se na dno mořské a přines nahoru hrst písku, udělám z něho pevnou zemi. Ale když ten písek budeš bráti, řekni: Beru tě ve jménu božím!“ čert ihned se potopil a nabral na dně mořském do obou hrstí písku, ale ničehož při tom neřekl; a když přišel zase na povrch vody, neměl v hrstech nic. Bůh věda, co se stalo, poslal jej po druhé na dno mořské. Čert se potopil a sahaje dole po písku, řekl: „Beru tě ve jménu jeho!“ Přijda pak navrch, neměl nic více písku, než co mu bylo za nehty zalezlo. Bůh vzal ten písek, nasypal jej po vrchu vody, a udělala se z něho pevná země.⁵

S pověstí touto srovnává se také podání ruských rozkolníků neb starověrců, kteří však ještě toto k němu dodávají: Když ďábel po druhé se potopil a promluvil, jak Bůh nařídil, chtěl také sám něco z toho míti; i vstrčil něco toho písku do

⁴ Jiná koleda maloruská, kterou Šafařík ve svém *[Slovanském] národopisu*, [Praha] 1842, s. 157 uveřejnil, pokládá místo dvou dubů a dvou holoubků jeden toliko zelený javor a na něm tři holoubky. [pozn. K. J. E.]

⁵ [Karel Jaromír Erben: *Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních*]. Čítanka slovanská [s vysvětlením slov. Praha 1865], s. 143. [pozn. K. J. E.]

huby a ostatek dal Bo
a rostí!“ I vyrostly z t
tváře se mu nadmuly
Bůh pomohl. Nato pa
se udělaly bažiny, po

Mimoto nalézá se t
jsouc poněkud přízř
vými pomysly pohar
panu prof. Petru Lav
baje takto: Když ještě
břehů. I sešel Hospo
hola (kačera) plovajíc
Hospodin Satanaelov
„Já jsem bůh.“ – „A
„Tys Bůh bohů a Pan
ské, řka: „Vynes mi
Hospodina, potopil
I vzal Hospodin od S
na moři země pevná
jej v půly, a půlu v p
tanaelovi. I vzal Hos
mene vylétejte anděl
těli!“ I začaly vyléta
i archanděly, všech d
dělati a z levé ruky S
moc velikou svých h
V tomto čtení zv
hem a že jej Hospodi
ale z ruky levé, na z
polovici vidomého s
kovy znamená zde t
šané atd., naznačují
ském znamenitě slo
totiž u Vacerada: ttr

⁶ Mannhardt s *Zeitschrift*

⁷ Petr Aleksejevič Lavrov
později rektor na univer

⁸ Galilénské Tiberiádské
eiským jezerem. Jeho ro
Mrtvém moři druhým r

⁹ Vypiska ze starého ruko
náře: Хрустовъ Песочакъ.

huby a ostatek dal Bohu. Bůh rozhodl ten písek po vodě, říká: „Romnož se země a rosti!“ I vyrostly z toho tři díly světa, ale i ta troška v hubě ďáblově počala růst, tváře se mu nadmuly, a jakkoli se namáhal, nemohl nikterak toho pozbyť, až mu Bůh pomohl. Nato pak ďábel, co byl zatajil, vyprsknul po zemi veškeré, a z toho se udělaly bažiny, pouště a místa neúrodná.⁶

Mimoto nalezá se tato báje i také v některých starých rukopisích náboženských, jsouc poněkud přízpusobena podle podání biblického, však opět s některými novými pomysly pohanskými. Za výpisky z těch rukopisů jsem dikami povinen panu prof. Petru Lavrovskému⁷ v Charkově. V této náboženské zpusobě zni ta báje takto: Když ještě nebylo nebe ani země, bylo jen more Tiberiádské, a nemělo břehu. I sešel Hospodin po vzduchu na more Tiberiádské a spatřil na moři hola (kačera) plovačičho, a ten hohol byl Satanael a zrodil se v pění mořské. I řekl Hospodin Satanaelovi: „A kdo jsi ty, jenž mne neznaš?“ A Satanael odpověděl: „Já jsem bůh.“ – „A kterak zověš mě?“ otázal se opět Hospodin. I řekl Satanael: „Tys Bůh bohu a Pán panu.“ I rozkázal Bůh hoholovi, aby se potopil na dno mořské, říká: „Vynes mi země, písku a křemen oblatkovy.“ A Satanael, poslechnuv Hospodina, potopil se v more a vynesl něco země, písku a oblatkovy křemen. I vzal Hospodin od Satanaela zemi a rozhodil ji po moři Tiberiádském, a stala se na moři země pevná a prostraná. Potom vzal od Satanaela křemen a přelomil jej v půly, a půlu v pravě ruce zůstavil Hospodin sobě a z levě ruky půlu dal Satanaelovi. I vzal Hospodin písek a začal jím tlouci o křemen, říká: „Z toho křemene vyčlejte andělé i archanděle podle obrazu mého a mě podoby, silni a bez-čelni!“ I začaly vyčleť z toho křemene jiskry ohnivě a stvořil Hospodin anděly i archanděly, všech devět řádů. A vida Satanael, co stvořil Hospodin, začal tož dělati a z levě ruky Satanaelovy začal vyčleť anděly i stvořil sobě Satanael moc velikou svých řádů andělských.⁸

V tomto čtení zvláště porozuhodně jest, že hohol-Satanael sám se nazývá bohem a že jej Hospodin také zaň uznává, dávaje mu polovici oblatkového křemene, ale z ruky levé, na znamení, že mu postupuje vlády nad nedobrou a neblahou polovici vidomého světa, sám sobě dobrou a blaženou zůstaviv. Křemen oblatkovy znamená zde to, co jini starí narodové, jako kupř. Egyptané, Feničané, Peršané atd., naznačují podobou vejce, totiž oblohu nebeskou, která v jazyku latin-ském znamená slove *firmitas* a v nejstarších památkách jazyka českého, totiž u Vacerada: *tvrd* a v Rukopisu královčorském, v legendě o sv. Kateřině i jinde:

⁶ Mannhardt's *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, IV, s. 157. [pozn. K. J. E.]

⁷ Petr Aleksejevič Lavrovskij (1827–1886) – ruský slavista, profesor slavistiky na univerzitě v Charkově, později rektor na univerzitě ve Varšavě.

⁸ Galilejské/Tiberiádské jezero nebo také Kineretské jezero je největším sladkovodním izraelským jezerem. Jeho rozloha je 166 km² a je nejnižší položeným jezerem na světě a po Mrtvém moři druhým nejnižší položeným jezerem.

⁹ Výpiska ze starého rukopisu pod titulem: *Сказание о создании мира*. Potom z rukopisu Permského semínáře: *Хручное оземник*. [pozn. K. J. E.]

to také nad ni důleži-
nežli nahore nebe a pod
tě pěny, na které seděl
zeměš-li mě do svého
olu, oba mltice, až ko-
me: „ – „Budiz,“ odpo-
písku, udeřám z něho
u tě ve jměnu božim!“
rsti písku, ale ničehož
hrstech nic. Bůh věda,
topil a sahaje dole po
mel nic více písku, než
po vrchu vody, a ude-
jinku neb starověcu,
se potopil a promlu-
ti něco toho písku do

tvrdost, protože staří sobě myslili oblohu nebeskou co tvrdý, oblý neb okrouhlý, průhledný křemen neb křišťál, odkudž také pochází slovo *obloha*, i staré jméno: *nebe křišťálové*. A nad tou oblohou, podlé domnění ruských bohomilců, jsou pásy sedmi planet, a na všech pásích stojí andělé a po pásích stojí hvězdy, a která planeta níže stojí, ty hvězdy jsou světlejší.¹⁰ Vše toto jsou staré pomysly pohanské, ale s přimíšením učením křesťanského.

Tím způsobem odevzdal Bůh hoholu-čertu tmavou zimní polovici oblohy nebeské, a sám sobě zůstavil jasnou letní polovici. A poněvadž letní polovice roku v bájesloví zobrazuje se ohněm a zimní vodou, protož dobře k báji této se hodí podání karpatských Rusínů: že car Oheň spolu s caricí Vodou stvořili svět.¹¹

Jak velmi tato stará slovanská báje o stvoření světa z písku mořského bývala někdy rozšířena, vysvědčuje se tím, že ji po tu dobu nalézáme v ústním podání Slovanů krajinských, kdež takto zní: Na počátku nebylo ničeho než Boha samého a Bůh spal a snil, a tento jeho sen trval po věky věků. I bylo souzeno, aby se probudil. Protrhnuv se ze spaní, počal se ohlížeti, a kamkoli pohlédl, udělala se hvězda. I podivil se tomu Bůh, vstal a šel se podívat, co stvořil očima. Šel pořád, ale nikdež neviděl kraje ani konce, jen pod sebou moře. I sestoupil na moře a potopil se v něm až ke dnu. A když opět vyšel, zůstalo mu za nehem zrnko písku. Zrnko vypadlo a zůstalo na hladině mořské ležeti. A to zrnko jest naše země a dno mořské její vlast – dodává podání krajinské.¹²

V této krajinské báji shledáváme ten rozdíl od předešlých, že v ní není žádné tvůrčí dvojice, jako byli prvé dva holoubci, Bůh a čert, car Oheň a carice Voda, ale Bůh sám toliko tvoří svět. Toto vysvětluje se prostě příčinou, kteráž tu dvojici působí. Vědomo jest, že když slunce na výroční své pouti po obloze nebeské vzhůru vystoupí, tvoří léto, a když se své výše sestoupíc přiblíží se zdánlivě k zemi, tvoří zimu. Ale v báji obě to působení tak poňato jest, jako by to byly dvě rozdílné bytnosti: jedna dobrá, druhá zlá; jedna tvůrčí, druhá hubící; jedna světlá neb svatá, druhá tmavá a prokletá – Bělboh a Černoboh, jak někteří Slované, a zejména Polabští,¹³ toto dvojí působení slunečné nazývali – a vždy přece jest to jedna a táž bytnost, jeden a týž bůh slunečný. Když slunce času zimního na nejnížší stupeň k zemi sestoupí, zdá se, jako by sobě nabralo něco písku z moře sněhu a ledu, ježto pokrývají zemi, totiž vzhůru vystupujíc prohřeje nejprvé malé místo, jímž se pod sněhem objeví země, a čím výše vystupuje slunce, tím více mizí led a sníh, až konečně slunce jarní celou zemi odkryje, totiž utvoří nový svět, jakož báje praví. Totoť jest původ a v tom také záleží celé tajemství té slovanské báje o stvoření světa. Tím způsobem slunce, nechť je báje pojme co jednu bytnost

¹⁰ Ze Sborníku kláštera Soloveského (na Bílém moři) pod č. 1138. [pozn. K. J. E.]

¹¹ И. [И.] Срезневского *Срятиллица [и обряды языческого богослужения древних славян по свидетельствам современным и преданиям]*. Харьков 1846], s. 25. [pozn. K. J. E.]

¹² Neven, 1858, s. 60. [pozn. K. J. E.]

¹³ U Lužických Srbů Bělboh a Černoboh (podle toho také názvy hor v Lužických horách v saské Lužici).

anebo co dvojici, každé dvojím působení v kruhu musí tato dvojice bohuť jsou v odporu: jedno na A tento neustálý boj v robylými bájemi, z kter lidské oslavují vítězstv saň lítou – praví v též p v krátkosti přivedu, pro

Jakož nahoře již bylo věho křemene velikou r svém: „Učiním sobě st vil rád můj.“ I učinil s vodou svého řádu and Michaela, aby Satanael božství veliké, nesměl jest v něm božství tvé! dolů.“ I přišel Michael, a moc jeho šla na zem podání pohanské, které

Méně živlů biblických ačkoliv osoby hlavní tak té báje, jak napřed vylo od Boha a utekli na zem na kopí své a nosil na ra býti, jako by je na kopí poslal Bůh archanděla stoupil na zemi a přitov chce, i měl se před ní k moři a chtěli se vykou se chvílku koupali, řek hloub.“ A ďábel mu řek bech nahoru mořského tím archanděl neodnesl která měla slunce hlída se ďábel pohřížil, uděla na devět loket ztloušti; Vtom straka začala křiče

¹⁴ Z nadřeceného rukopisu: Cx [pozn. K. J. E.] – Ve *Slovanské*

mohl nejrychleji, pospíchal nahoru. Tu však vidí, že je moře potaženo ledem a že nemůže ven; i vrátil se bez prodlení zase na dno mořské, vzal kámen a led jím prorazil, a pak honem za archandělem. A právě když archanděl jednou nohou vkročil do nebe, ďábel ho dostihl a nehtama jemu zespodu druhé nohy vyštípnul veliký kus masa. Příklad tak archanděl raněný před Boha se sluncem, dal se do pláče: „Nařídím, aby všickni lidé tak měli naspodu nohy jako ty.“ A u všech lidí udělal se naspodu nohy jako malý důlek, a tak prý zůstalo po dnešní den.¹⁵

Táž pověst nalézá se také na Černé Hoře, ale ve způsobě písně národní, ve které slunce letní zosobeno jest sv. Janem Křtitelem a místo zimního čerta zastupuje – římský císař Dioklecián¹⁶ zlé paměti.

Víno pijí spolu dva sbratřenci
na písčině kraj slaného moře;
jeden jich je sám císař Duklijan,
a ten druhý Krstitel svatý Jan.

Takto zní počátek té písně. Dále se vypravuje, že když se napili, počali spolu hráti: svatý Jan zlatým jablíčkem, a císař Dioklecián zlatou korunou. Obé toto, zlaté jablíčko i zlatá koruna, znamená slunce, jakož píseň sama potom vykládá. Svatému Janu padlo jablíčko do hlubiny mořské a císař se nabídnul, že mu je přinese:

„Jen mi nechtěj mé koruny bráti
a já ti tvé jablíčko vynesu.“
Korunu dal císař pod čepici,
postavil k ní ptáka zlověšťáka,
potom v modré potopil se moře.
Vtom svatý Jan pokrýl moře ledem,
i pokrýl je ledem dvanáctým;
pak uchvátil tu korunu zlatou
a letěl s ní nahoru k nebesům.
I zakrkal nato pták zlověšťák;
uslyšel to císař na dně mořském
a pospíchal ven z hlubiny mořské
a tři ledy hlavou svou prorazil.
Pak se opět zase na dno vrátil
a na hlavu skály kus uchvátil,

¹⁵ Вук: Срп. нар. припов., s. 114. *Slovanská čítanka*, s. 237. [pozn. K. J. E.] – Vuk Stefanović Karadžić: *Народне српске приповијетке*. Беч 1821. Ve *Slovanské čítance* jako *Аранђел а ђаво*.

¹⁶ Gaius Aurelius Valerius Diokletianus (okolo 244–312/316) – římský císař neurozeného původu (jeho děd byl otrokem), který se vyznamenal v římském vojsku a byl místodržitelem v Mysii. Když zemřel císař Carus a jeho syn Numerianus byl zavražděn, vojsko si v roce 284 za svého imperátora zvolilo Diokla, který již na trůn nastoupil jako Dioklecián.

V bájích krajinských n
čert, přichází ve způs
řečených řádů andělsk
dvorů, kde místo svíc
boží cesta“ (lacteus ci
podyně boha zimního
sypávají kvítím, věštic
dovým dechem. Kuren
na zemi vládnouti; ne
tovi. I potýkali se spo
den druhého. A tehdaž
posud jest: kde prvé b
hrnuli hor a vrchů. Ko
každý jednu boží hodi
rent protivnímu svěmu
řeny svými prodrala s
huje v oblaky, kdež se
první list bude tvůj, d
ten počni na zemi pan
člověk a potom Kuren

Kurenta ctí prostý S
choval pokolení lidske

¹⁷ Vuk Stefanović Karadžić: *Српске народне приповијетке*, 1858, s. 105 a 153. S

¹⁷ Vuk Stefanović Karadžić: *Српске народне пријетке*, II, s. 83 [pozn. K. J. E.].
¹⁸ *Neven*, 1858, s. 105 a 153. *Slovenská etimika*, s. 262. [pozn. K. J. E.]

V bájích krájiniských nazývá se letní bůh slunečný Kurent a černý bůh zimní, čili čert, přichází ve zpusobě velikána člověka. Jeden i druhý mají na způsob svrchu řečených řádů andělských svou hojnou ženskou čelad, čili „hospodyně nebeských dvorů, kde místo svící svítí nebeské hvězdy a místo silnice je dlouhá ptačí neb boží cesta“ (lacteus circulus). Hospodyně Kurentovy jsou zlatovlasé vily a hos-podyně boha zimního dlouhonožé věštiče; první jich odívají zemi zelenem a po-sypávají kvíttm, věštiče pak hrnou na ni šůry snih a sutky a otravují ji svym le-dovým dechem. Kurent a člověk velikán nepohodli se spolu o to, kdo z nich má na zemi vládnouti; nechtěl toho dopustiti ani Kurent člověku, ani člověk Kuren-tovi. I potýkali se spolu na zemi plných sedm let a nemožl nikterak přemoci je-den druhého. A tehdáz prý také rozkopali a rozryli zemi, že se takovou stala, jako posud jest: kde prvé bývaly prostirane roviny, vydupali patama propasti a na-hrnuli hor a vrchu. Konečně se o to sjednotili, aby vládli oba, jeden po druhém, každý jednu boží hodinu, a šlo jen o to, kdo má počnouti. „Slyš a věz,“ pravil Ku-rent protivnímu svému, „mám zahradu a v ni osudnou bylínu, stolistou rúzi. Ko-teny svymi prodala se až v podzemí, kde živý jest ohně, a vrchem svym dosa-huje v oblaky, kdež se rodí blesky a hromy. Listi té rúže at mezi námi rozhdne; první list bude tvůj, druhý můj, až je všecky otrháme; a kdo utrhně list poslední, ten počni na zemi panovati.“ A tak se i stalo, praví báje. Nejprve panoval velikán člověk a potom Kurent.¹⁸

Kurenta cti prostý Slovenec po tu dobu za svatého. Jemu se také přičítá, že za-choval pokolení lidské v obecně potopě, že naučil lidi síti pohanku a pěstovati

maly kousek: tři tisíce liber,
 i prorazil všech dvanácte ledů
 a roztáhnul potom svoje křídla,
 a za Janem do výše se pustil.
 Dostihnul ho u brány nebeské
 a za pravou nohu ho uchvátil,
 co uchvátil, toho již nevrátil.
 S plácem přišel svatý Jan před Boha,
 slunce jasné na nebe přinesl
 a před Bohem svatý Jan zaloval,
 kterak cisar velmi jej zohavil.
 I promluvil k němu Pán Bůh takto:
 „A neboj se, ty můj věrný sluho!
 učinimť já, aby tak měl každý.“
 Tak se stalo, vše pro slávu boží.¹⁷

noře potaženo ledem a že
 ké, vzal kámen a led jim
 archanděl jednou nohou
 du druhé nohy vyštípnul
 e sluncem, dal se do pláče:
 řy: „A u všech lidí udělal
 dnešní den.“¹⁵
 ě písne narodní, ve které
 mního čerta zastupuje –

apili, počali spolu hráti:
 nou. Obě toto, zlaté jab-
 ňoum vykláda. Svatému
 ňl, že mu je přinese:

Stefanović Karadžić: *Hapšine*
 rozeného puvodu (jeho děd
 v Mysli. Když zemfel cisar
 imperatora zvolilo Diokla,

víno atd. Jméno *Kurent* jest téhož původu a smyslu co starokrajinské *Chart*, staročeské *Krvt* a ruské jméno boha slunečného *Chrbs* neb *Chorbs*, kteréžto svůj výklad nalézá v perském *Chor* a starém arejském *Huare*, totiž slunce. Avšak i jméno *Kurentova* protivníka, jehož pověst maloruská nazývá *čertem*, jest také téhož původu s pravidelnou toliko ve slovanštině změnou písmene *k* v *č*.¹⁹ Takto bůh slunečný, i po svém rozdělení v nepřátelskou dvojici, jmény *Kurent* neb *Krt* a *Črt* vždy ještě prozrazuje svou prvotní jednotu.

Již z těchto potud uvedených skrovných zbytků starých podání vidíme, že někdy za časů pohanských bývalo po celém Slovanstvu, od Uralu až po moře Jaderské, všude jednostejné domnění o původu světa, že pošel z písku mořského, jenž Bohem byl nahoru vynešen, po vrchu vody naset a z něho země naše utvořena, takže podlé tohoto domnění naše země po hladině mořské *pluje*. Báje této nenacházíme nikdež u jiných starých národů, než toliko u Slovanů, a protož můžeme ji s jistotou uznati za domácí původní slovanskou. Neb ačkoli země v jiných starých bájích, a zejména v indické, spočívá také na moři; však netoliko že se jí přičítá původ jiný, ale musí ji krom toho na povrchu vody držeti stohlavý had; a když tento jednou pro hříchy lidské jí udržeti nemohl, potopila se v propasti mořské, až ji odtud Višnu ve způsobě vepře zase nahoru vynesl. V uvedených prvé dokladech také patrně se vidí, kterak pohanská báje o stvoření země z písku mořského a o jejím položení na vodách, přenešena byla v křesťanství a smíšena se zprávami biblickými na způsob náboženských legend. Staré toto pohanské domnění nalézáme i v křesťanském naučení ruského knížete Vladimíra Monomacha († 1125),²⁰ jež sepsal synům svým, kdež takto praví: I kdo by neproslavil, Hospodine, tvých velikých divů na tomto světě: jak nebe zřízeno, jak slunce, jak luna, jak hvězdy a tma i světlo, i *země, položená na vodách*, Hospodine, prozřetelností tvou!²¹

Měl bych sice ještě promluvit o stromu světovém, kterýž se v nadřčené koledě maloruské zjevuje ve způsobě dubu neb zeleného javoru, a v báji krajinské ve způsobě stolisté růže, a v jiné báji krajinské také ve způsobě vinného kmene; ale poněvadž tento strom světový k báji slovanské o stvoření světa nikoli tak podstatně nenáleží, jako osudný jesen Yggdrasil v báji germánské, protož naději se, že mi vážené shromáždění promine, když si toho zanechám bohdá k jiné příležitosti.

(1. vydání: ČČM 40, 1866, s. 35–45. – 2. vydání: *Dílo Karla Jaromíra Erbena II. Próza a divadlo*. Praha 1939, s. 315–326.)

¹⁹ Staročeské *Črvt* vyskytá se sice v písemných památkách teprv na přechodu z 13. do 14. věku a nejprvé v *Mastičkáři*; ale nikdo zajisté nebude tvrditi, že bylo tehdáž teprv vymyšleno a že snad odtud se dostalo k jiným Slovanům, neb všickni to slovo znají, vyjma toliko Srby podunajské, kteří místo něho užívají cizího *Davno* (Diabolus). Jméno *črt* jest zajisté tak staré jako *Chors*, *Krt* a *Kurent*, ale užívalo se ho jen v prosté mluvě, jakož po tu dobu ještě mnoho slov prastarých žije v ústech prostého lidu po krajích českých, kterých jazyk spisovný ani nezná. [pozn. K. J. E.]

²⁰ Vladimír II. Vsevolodovič Monomach (1053–1125) – kyjevský kníže, státník a spisovatel.

²¹ *Chronica Nestoris* [Textum Russico-Slovenicum, versionem Latinam, glossarium], ed[edit] Fr. Miklosich, Vindobonae 1860, pag. 149. [pozn. K. J. E.]